

Adolf Dietz*

A SZERZŐI JOG SZABÁLYOZÁSA AZ OROSZ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV ÚJ, IV. RÉSZÉBEN – EGY FONTOS, UGYANAKKOR RÉSZBEN PROBLEMATIKUS TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS

BEVEZETÉS

2006. december 18-án Putyin elnök aláírta az Oroszországi Föderáció Polgári Törvénykönyvének IV. Részét,¹ amely csupán egyetlen cím alatt (VII. Cím), kizárólagosan szabályozza a szellemi tulajdon-jog egész területét (iparitulajdon-jog és szerzői jog). Ez a cím így ténylegesen egy speciális szellemi tulajdon-jogi törvényt alkot, mint amelyet ismerhetünk például a francia joggyakorlatból.² Az azonos keltezésű, vonatkozó beiktató törvény első paragrafusa³ értelmében az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. része 2008. január 1-jén lépett hatályba.

Ugyanezen a napon, a beiktató törvény 2. paragrafusa értelmében, csaknem az összes korábbi külön jogszabály, mint például a szabadalmi törvény, a védjegy törvény, a számítógépes program- és adatbank-védelmi törvény, amelyek mindegyike 1992. szeptember 23-i keltezésű,⁴ továbbá különösen a szerzői jogokról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. július 9-i törvény⁵ hatályát veszítette.

Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. részének elkészítése nem volt könnyű feladat. A szellemi tulajdon-jog kodifikációja, vagyis inkább a beépítése a Polgári Törvénykönyvbe már sokkal korábban is tervbe volt véve, nevezetesen amikor a poszt-szocialista Oroszországban

* Prof. dr., jogász; *honoris causa* dr.; tudományos főmunkatárs (nyugdíjba vonult), Max-Planck-Institut für Geistiges Eigentum, Wettbewerbs- und Steuerrecht (A szellemi tulajdonra, a verseny- és adójogra szakosodott Max Planck Intézet), München, Németország; a szöveg eredeti közzététele in: Festschrift Marianne Levin, Stockholm, 2008.

¹ Grazdanskij kodeks Rossijskoj Federacii – Csaszt' Csetvertaja, 2006. december 18-i 230-FZ számú szövetségi törvény, megjelent: Rossijskaja Gazeta, 289. sz. (4255), 2006. december 22.; Sobranie zakonodatel'stva RF (SZ RF) 52. sz., 2006. dec. 25. (I. rész), Pos. 5496, p. 14 803.

² Lásd: 1992. évi Code de la propriété intellectuelle (törvény a szellemi tulajdon-jogról).

³ Federal'nyj Zakon o vvedenii v dejstvie Csasti Csetvertoj Grazdanskogo kodeksa Rossijskoj Federacii No. 231-FZ, 2006. december 18, megjelent: Rossijskaja Gazeta i. m. (1); SZ RF i. m. (1), Pos. p. 5497, 14 950.

⁴ Angol fordításai: *Pechota/Hazard* (szerk.): Russia & The Republics: Legal Materials. 2. kötet. Russian Federation, Juris Publishing, USA 1990 et seq., 68., 69. és 71. pont; német fordításai: GRUR Int., 1993, p. 670., 679. és 756.

⁵ Angol fordítása: *Pechota/Hazard* (szerk.): i. m. (4), 67. pont; Német fordítás: GRUR Int. 1993, p. 853.

elkezdődött az új Polgári Törvénykönyv elkészítése.⁶ I. Részé,⁷ amely a polgári jog általános részét tartalmazza (különösen a személyi jogot, a dologi jogot, a szerződéses ügyleteket, a képviseletet és a korlátozásokat) és a tulajdonjogot, valamint a kötelmi jog általános részét, már 1995. január 1-jén hatályba lépett. Az orosz Polgári Törvénykönyv II. Részé,⁸ amely 1996. március 1-jén lépett hatályba, kizárólag az egyéni típusú kötelezettségekkel foglalkozik, mint például az adásvétellel.

Eredetileg ennek a II. Résznek már szabályoznia kellett volna a szellemi tulajdon-jogot és egyéb jogterületeket is (öröklési jog, nemzetközi magánjog vagy kollíziós jog), de végül egyedül a kötelmi jog különös részével került törvénybe foglalásra.⁹ Már akkoriban nyilvánvaló volt, hogy számos elvi és ugyanakkor egészen gyakorlati természetű akadályt is le kell küzdeni, ugyanis sok kritikus vélemény fogalmazódott meg Oroszországon kívül és belül egyaránt¹⁰ a szellemi tulajdon-jog ily módon történő kodifikációjával szemben. Ennek az elutasításnak az lett az eredménye, hogy még a Polgári Törvénykönyv III. Részé,¹¹ amely 2002. március 1-jén lépett hatályba, is csupán csak az öröklési jogot és a nemzetközi magánjogot tartalmazza, és az eredeti tervekkel ellentétben nem foglalták bele a szellemi tulajdon-jogi részt. Az integráció mellett érvelők csupán hosszú évek ismételt kiújuló és komoly vitája¹² után kerekedtek felül.¹³

⁶ Lásd: *Burian*: Audiovisuelle Werke im russischen Urheberrecht. Zugleich eine Einführung in das russische Urheberrecht. Baden-Baden, 2003, p. 23. et seq., p. 37. et seq.; *Solotych*: Das Zivilgesetzbuch der Russischen Federation – Erster Teil. Textübersetzung mit Einführung. Baden-Baden, 1996, p. 15. et seq.; lásd továbbá: *Cvetkov*: Sistematiczija zakonodatel'stva ob intellektual'noj sobstvennosti: pro et contra. Rossijskaja Justicija, 2004, 6. sz., p. 24. et seq.; *Gavrilov*: O proekte Csasti Csetvertoj GK RF o prave intellektual'nojsobstvennosti. Chozjajstvo i pravo, 2006, 11. sz., p. 30. et seq.

⁷ Angol fordítása: *Butler* (szerk.): Civil Code of the Russian Federation. Parts One, Two, and Three. Oxford/New York, 2002, p. 1. et seq.; lásd továbbá: *Solotych*: i. m. (6), p. 77. et seq., valamint a GRUR Int. c. folyóiratban (1995, p. 174.) található információkat.

⁸ Angol fordítása: *Butler*: i. m. (7), p. 169. et seq.

⁹ Lásd: *Schmitt/Weber*: Zum Inkrafttreten des Zweiten Teils des russischen ZGB. WiRO, 1996, p. 86. et seq.

¹⁰ Lásd *Cvetkov* áttekintését, i. m. (6); lásd továbbá: *Gavrilov*: Vtoroj proekt Csetvertoj Csasti GK: pervoe vpecatlenie. Patenty I licenzii, 2006, 4. sz., p. 2. et seq., továbbá komparatív perspektívából: *Ditz [Dietz]*: Mesto zakona ob intellektual'noj sobstvennosti v pravovoj sisteme. Problemy promyshlennoj sobstvennosti, 1997, 2. sz., p. 115. et seq.

¹¹ Angol fordítása: *Butler*: i. m. (7), p. 405. et seq.

¹² Lásd a *Cvetkov* által megadott referenciákat i. m. (7); lásd továbbá: *Ruzakova/KloCsun*, Csast Csetvertaja Grazsdanskogo kodeksa RF: otdeľnye problemy pravovogo regulirovanija, IS. Avtorskoje pravo i smeznje prava (IS.APiSP), 2006, 11. sz., p. 4. et seq.

¹³ Lásd különösen *Eremenko* kritikus értékelését, O Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa Rossijskoj Federacii. Zakonodatel'stvo i ekonomika, 2007, 7. sz., p. 28. és kk., p. 40., továbbá – még mindig a Polgári Törvénykönyv IV. Részé elfogadásának végső szakaszában – *Sergeev*: Ob-ektivnyh predposylok dlja srocsnogo prinjatija Csetvertoj Csasti GK net. Patenty i licenzii, 2006, 5. sz., p. 6. et seq.; *ua*, Zakljucsenie na proekt Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa RF, IS.APiSP, 2006, 7. sz., p. 4. et seq.; *Fedotov*: Zakljucsenie na proekt Csasti Csetvertoj Grazsdanskogo kodeksa RF, IS.APiSP, 2006, 8. sz., p. 4. et seq.; *ua*, Proshcsanie s principami? Rossijskaja justicija, 2006, 8. sz., p. 8. et seq. Megjegyezzük, hogy jelen dokumentumnak nem célja a szellemi tulajdon-jogi szabályozás kodifikációját érintő, mellette és ellene szóló, az orosz jogi lapokban közzétett, nagyszámú megállapítás átfogó dokumentációja.

A jogtörténetben keresendő annak egyik oka, hogy a kodifikáció ellenzői, akik a szellemi tulajdon-jogi szabályozást továbbra is külön és önálló jogszabályokban (a Polgári Törvénykönyvben szereplő egyes alapelvekkel együtt vagy azok nélkül) kívánták megvalósítani, végül elvesztették a „csatát”. Mivel Oroszország és annak elődje, a Szovjetunió esetében is nagy hagyománya volt a szellemi tulajdon-jog, különösen a szerzői jog szabályozásának a polgári törvénykönyvön belül,¹⁴ ezért erősen hajlottak arra, hogy e hagyományt fenntartsák, annál is inkább, mert a korábbi Szovjetunió számos utódállama, a Független Államok Közösségének (FÁK) tagjai ekkor már beépítették új polgári törvénykönyvükbe a szellemi tulajdon-jogot, különböző mértékben ugyan, de többnyire a FÁK szervezete által javasolt Polgári Törvénykönyvi Modell Ötödik Fejezete¹⁵ alapján.

Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Része (VII. Cím, a törvénykönyv teljes egészének 1225–1551. paragrafusa), ahogy már korábban említettük, kizárólag a szellemi tulajdonnal foglalkozik. A cím kilenc fejezetből áll, nevezetesen: 69. Fejezet (általános rendelkezések), 70. Fejezet (a szerzői jog), 71. Fejezet (szomszédos jogok), 72. Fejezet (szabadalmi jog), 73. Fejezet (növényfajta-oltalmi jogok), 74. Fejezet (integrált mikrorendszerek topográfiájához fűződő jogok), 75. Fejezet (a know-how oltalma), 76. Fejezet (egyéni jelleget biztosító eszközökhöz fűződő jogok, különösen a védjegyjogok), 77. Fejezet (szellemi alkotás eredményeinek használati joga egységes technológián belül¹⁶).

Jelen rövid írásban csupán a szerzői jogi szabályozásnak a teljes szabályozás keretén belül elfoglalt helyére és sorrendiségére, valamint tartalmának egyes fontos jellemzőire térünk ki. Sajnálatos módon, mint ahogy azt látni fogjuk, a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló 1993. évi törvény (amelyet utoljára 2004. július 20-án módosítottak)¹⁷ szerinti korábbi szabályozással ellentétben az orosz szerzői jogi törvény kodifikált változata meglehetősen rendezetlen és regresszív jellegű szervezeti felépítés szempontjából, még ha úgy is tűnik, hogy anyagi jogi tekintetben számos részében, ha nem is mindegyikben, javulás történt.

¹⁴ Lásd: *Burian*: i. m. (6), p. 33. et seq; *Dietz*: Part Russland/I, p. 9, in: *Hilty/Katzenberger/E. Schulze/M. Schulze* (szerk.): *Quellen des Urheberrechts*. München, befűzhető papír; *Solotych*: i. m. (6), p. 15.; *Eremenko*: i. m. (6), p. 28. et seq., valamint széles történelmi perspektívából *Elst*: *Copyright, Freedom of Speech, and Cultural Policy in the Russian Federation* (Szerzői jog, szólásszabadság és kulturális politika az Oroszországi Föderációban). Leiden/Boston, 2005, p. 78. et seq.

¹⁵ Lásd: *Eremenko*: i. m. (13), p. 29.; *Burian*: i. m. (6), p. 161.; *Losev*: *Avtorskie i smežnyje prava v grazsdanskom kodekse. Intellektual' naja sobstvennost*, 2000, 1. sz., p. 61. et seq.

¹⁶ Oroszul: *provo ispol'zovanie rezul'tatov intellektual'noj dejatel'nosti v sostave edinoj tehnologii*.

¹⁷ Lásd: *Dietz*: *Die zögerliche Reform des russischen Urheberrechts*, in: *Ohly/Bodewig/Dreier/Götting/Haedicke/Lehmann*: *Perspektiven des Geistigen Eigentums und Wettbewerbsrechts*, Festschrift für Gerhard Schricker. München, 2005, p. 267. et seq.; lásd általánosságban továbbá: *Dietz*: i. m. (14), p. 14. et seq.

TERTIUM COMPARATIONIS: A MODERN, KONTINENTÁLIS EURÓPAI SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁS ÖT PILLÉRE

Ha valaki a világ bármely országának szerzői jogi törvényéről véleményt akar mondani, először is meg kell határozni, hogy ezt milyen szempontból teszi. E tekintetben úgy vélem, hogy a kreatív személyek (szerzők és előadóművészek) védelmének szempontjából a modern szerzői jogi jogszabályok a kontinentális Európában, például Ausztriában, Franciaországban, Németországban vagy Spanyolországban, a skandináv országokban, illetve számos közép- és kelet-európai (korábban szocialista) országban, függetlenül attól, hogy európai uniós harmonizációs irányelveken alapulnak-e vagy sem, élen járnak, és még mindig sok területen úttörő jellegűek a nemzetközi szerzői jog színterén. Ez először is igaz szerkezeti szempontból, tehát a szerzői jogi szabályozás belső struktúráját és koherenciáját illetően a jogszabály-alkotási technikák vonatkozásában, de különösen igaz oltalmi szempontból a vonatkozó jogszabályok tartalma tekintetében.

Ezeknek a modern szerzői jogi jogszabályoknak a többsége szerkezetiileg hasonló egymáshoz a tekintetben, hogy a szerzői jog legalább öt alrendszerből vagy „pillérből” áll, ideális esetben, például Belgium, Spanyolország, Csehország vagy Magyarország esetében, egyetlen átfogó jogszabályban szabályozva.¹⁸ Ebben az összefüggésben az öt pillér a következő: anyagi szerzői jog; szomszédos vagy kapcsolódó jogok; szerzői jogi szerződések joga; a közös jogkezelő szervezetek működésének szabályozása; a szerzői jogok érvényesítése.

Tekintettel arra, hogy az anyagi szerzői jogi törvény tárgyak (védelem alatt álló művek), szerzők mint a szerzői jogok elsősorban első tulajdonosai, valamint a védelem terjedelme, ideje és korlátai vonatkozásában rendelkezik, könnyen belátható, hogy a szerzői jog ezen alrendszere a szerzői jogi jogszabályalkotás legősibb és legnagyobb hagyományokra visszatekintő része, amelynek kezdete a XVIII–XIX. századra nyúlik vissza. Azonban mindamellett, hogy a „szomszédos” területeken szükség volt a védelem kiterjesztésére (különösen az előadóművészek tekintetében), csak a szerződésekre és a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó rendelkezések megfelelő továbbfejlesztésével és kibővítésével vált lehetségessé, hogy végül kialakuljon a szerzők és az előadóművészek jogait oltalmazó kiegyensúlyozottabb rendszer. Természetesen az ilyen modern jogszabályokra¹⁹ szintén jellemző – többnyire a TRIPS-megállapodás hatására –, hogy nagyon jól kidolgozott fejezetet tartalmaznak a jogérvényesítésről.

Hogyan jelenik meg tehát ennek fényében a szerzői jog szabályozása az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részében? A következőkben rövid választ szeretnénk adni erre a kérdésre,

¹⁸ A modern szerzői jogi jogszabály ilyen „ideális” struktúrája már megjelenik: *Dietz: Das Urheberrecht in Spanien und Portugal*. Baden-Baden, 1990, p. 202. et seq.

¹⁹ További részletekért lásd *Dietz: Die fünf Säulen des Urheberrechtssystems und ihre Gefährdungen*, in: *Dümling: Musik hat ihren Wert. 100 Jahre musikalische Verwertungsgesellschaft in Deutschland*. Regensburg, 2003, p. 336. et seq.

először is a szabályozás során alkalmazott jogalkotási eljárások és struktúra tekintetében, másodsorban pedig a különböző területeket vagy pilléreket alkotó rendelkezések tartalmára vonatkozóan.

AZ ÚJ OROSZ SZERZŐI JOGI KODIFIKÁCIÓ STRUKTURÁLIS HIÁNYOSSÁGAI

Ahhoz, hogy igazán megérthessük az orosz szerzői jog új kodifikációjának rendszerbeli helyét, jogalkotási eljárásait, illetve a szabályozás belső struktúráját, meg kell említenünk, hogy a korábbi jogszabály, a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. évi (módosított) törvény,²⁰ strukturálisan nagymértékben megfelelt a „kontinentális típusú” modern szerzői jogi szabályozásnak²¹ a fent említett öt pillérével; ez még akkor is igaz, ha az öt pillér némelyike, különösen a szerzői jogi szerződésekkel és a közös jogkezelő szervezetekkel összefüggő szabályozás, továbbra is meglehetősen kiforratlannak tűnt.²²

Ez a meglehetősen átfogó képet mutató, egyetlen jogszabályba ágyazott szerzői jogi szabályozás most – szinte szükségszerűen – megváltozott az orosz Polgári Törvénykönyvbe történő kodifikációjával. Ezt nem annyira maga a kodifikáció eredményezte, mivel – ahogy ezt a francia példa is mutatja,²³ még egy átfogó szellemi tulajdon-jogi törvényen belül is megmaradhat a szerzői jogi szabályozás belső koherenciája és egysége. Az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részébe foglalt szerzői jogi szabályozás koherenciájának és áttekinthetőségének komoly hiányát tulajdonképpen az eredményezte, hogy a szövegezők – akik jogalkotók ugyan, de nem szellemi tulajdon-jogi szakértők²⁴ – arra törekedtek, hogy a lehető legtöbb közös rendelkezést alakítsák ki a szellemi tulajdon-jog egészére nézve (beleértve az ipari tulajdon minden fajtáját), és hogy egybefűzzék ezeket a rendelkezéseket úgymond a „zárójelek előtt”, egy kijelölt részben, nevezetesen az „Általános rendelkezések”-ben (VII. Cím, 69. Fejezet).

Például, a szabályozás tárgyára vonatkozó egyes fogalmi pontosításokon kívül (1225. és 1226. paragrafus), a 69. Fejezet rendelkezik, többek között, a szellemi tulajdon és az anyagi dolgok birtoklásának elkülönítési elvéről (1227. paragrafus); az „alkotás elvéről” (a szerző mint az alkotás eredményének létrehozója), valamint a szerző személyhez fűződő jogairól, azok elidegeníthetlenségéről és korlátlan védelmi idejéről (1228. paragrafus); a „kizáró-

²⁰ Lásd az 5. számú lábjegyzetet.

²¹ Lásd: *Dietz*: i. m. (14), p. 5.; lásd általánosságban továbbá: *Burian*: i. m. (6), p. 36. et seq.; lásd továbbá: *Elst*: i. m. (14), p. 393. et seq.

²² További részletekért lásd: *Elst*: i. m. (14), p. 446. et seq., illetve p. 471. et seq.; *Dietz*: i. m. (17), p. 269. et seq., valamint *Burian*: i. m. (6), p. 205. et seq.

²³ A francia szellemi tulajdonról szóló törvény (lásd a 2. lábjegyzetet) első része kizárólag és teljes körűen szabályozza a szerzői jogi törvényt annak minden vonatkozásában, ideértve az „öt pillért” is.

²⁴ Lásd, szókimondó módon: *Emerenko*: i. m. (13), p. 39. et seq.; kevésbé szkeptikus nézet szerint, német perspektívából, lásd: *Ahrens*: Brauchen wir einen Allgemeinen Teil der Rechte des Geistigen Eigentums? GRUR, 2006, p. 617. et seq.

lagos jogok” jelentéséről és tartalmáról, e jogok társtulajdonosai közötti jogviszonyról, valamint a „háromlépcsős teszt” alkalmazásáról a kizárólagos jogok jogi korlátozásai esetében (1229. paragrafus); a szellemi tulajdon-jogok időbeli korlátjának elvéről (bizonyos, jogszabályban foglalt kivételekkel) – részletek nélkül (később kerül szabályozásra) (1230. paragrafus); a kreatív eredmények állami hatóságoknál történő hivatalos – kötelező vagy önkéntes²⁵ – nyilvántartásba vételéről (1232. paragrafus); ügyletekről (szellemi tulajdon-jogok átruházásáról vagy felhasználásuk engedélyezéséről), azok formai elemeiről, különböző tartalmi elemeiről és feltételeiről (a jogosultnak fizetendő díjról szóló rendelkezéseket beleértve), valamint a kapcsolódó szerződések teljesítéséről és fajtáiról (1233–1238. paragrafus).

Fontos megjegyezni, hogy a 69. Fejezet ezen és egyéb rendelkezései általánosságban és „absztrakt” módon vannak megszövegezve, úgy, hogy egyáltalán nem csak szerzői jogi kérdéseket érintenek, hanem egyéb, szellemi tulajdonnal összefüggő kérdéseket is; így például a „szerző” fogalma magába foglalja a találmányok „szerzőit” is. Mivel az ilyen általános rendelkezések olykor nem elegendőek és nem elég pontosak minden helyzetben – mint például a szellemi tulajdon-jogok oltalmi ideje és korlátai, illetve a velük összefüggő jogügyletek esetében –, a kódex következő fejezeteiben a szellemi tulajdon-jog különböző formáival foglalkozó külön rendelkezések egészítik ki őket, gyakran felesleges és ismétlődő elemeket tartalmazó szabályozási rendszert alkotva.

Említésképpen lássunk néhány példát. Egyrészt, az 1228. paragrafus 1. pontjának²⁶ (1) bekezdése szerint (a 69. Fejezetben belül) azt az állampolgárt, akinek a kreatív alkotása következtében kreatív eredmény jött létre, a szellemi alkotás eredményének megalkotójaként ismerik el. Másrészt, az 1257. paragrafus első mondata értelmében (a szerzői jogokról szóló 70. Fejezetben belül) azt az állampolgárt, akinek a kreatív alkotása által kreatív eredmény jött létre, a tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotás szerzőjeként ismerik el. Vagy egyrészt, az 1229. paragrafus 1. pontja (1) bekezdésének első mondata szerint (a 69. Fejezetben belül) az az állampolgár vagy jogi személy, aki szellemi alkotás eredményeként kizárólagos jog tulajdonosa, bármilyen, a törvénnyel nem ellentétes módon jogosult felhasználni ezt az eredményt. Másrészt, az 1270. paragrafus 1. pont (1) bekezdésének első mondata szerint (a 70. Fejezetben belül) egy alkotás szerzője vagy egyéb jogtulajdonos kizárólagos joggal rendelkezik – a törvénykönyv 1229. paragrafusával összhangban – az alkotás bármilyen, törvénnyel nem ellentétes formában és módon történő felhasználására. Továbbá egyfelől, az 1228. paragrafus 2. pontja szerint (a 69. Fejezetben belül) a szerzőt számos személyhez fűződő jog illeti meg (szerzői jogok, a szerző nevének feltüntetéséhez való joga,

²⁵ A szerzői jog területén az (önkéntes) nyilvántartásba vétel csak számítógépes programok és adatbázisok esetében lehetséges (lásd az 1262. paragrafust).

²⁶ Az orosz jogszabályok hagyományosan paragrafus (stat’i), pont (punkty) és bekezdés (abzcy) szerint rendeződnek.

valamint egyéb, korlátlan védelmi idejű, nem vagyoni jogok). Másfelől, az 1275. és az azt követő paragrafusok szerint (a 70. Fejezeten belül) ezek a rendelkezések részben ismétlődnek, részben pedig sokkal nagyobb részletességgel kiegészítésre kerülnek. A 69. Fejezeten belüli, fent említett ügyleteket érintő rendelkezések is részben ismétlődnek, részben pedig a jogok átruházásáról és felhasználásuk engedélyezéséről szóló, kapcsolódó rendelkezések egészítik ki őket. Ez igaz a 70. Fejezetbe foglalt szerzői jogi védelem alatt álló művekre is (1285. és az azt követő paragrafusok), illetve a 71. Fejezeten belüli szomszédos jogokra is (1307. és 1308. paragrafus).

Mindazonáltal a törvénykönyv e IV. Részének „általános rendelkezéseket” magába foglaló fejezete szintén tartalmaz sok olyan rendelkezést vagy rendelkezések számos olyan csoportját, amelyek kizárólag vagy csaknem kizárólag a szerzői jogra vonatkoznak. Ez már az 1240. paragrafusra is igaz, amely „a szellemi alkotás komplex tárgyban megjelenő eredményeinek” felhasználásáról rendelkezik, és a szellemi tevékenység számos, szerzői jogi védelem alá vonható eredményét magába foglalja; ilyenek például a filmalkotások, egyéb audiovizuális alkotások, a színházi produkciók, a multimédiás termékek és az „egységes technológiák” (*edinaja tehnologija*). Ha úgy is tűnik, hogy ez utóbbi kifejezés a szerzői jog területén kívülre esik, az kétségtelen, hogy a komplex tárgyról szóló rendelkezés legfőképp a szerzői jogot érinti, különösen a közös művekre vonatkozó rendelkezéseket.

Ráadásul a közös jogkezelő szervezeteket, azaz „a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző szervezeteket” érintő rendelkezések (1242–1244. paragrafus a 69. Fejezeten belül) egészének kétségtelenül van szerzői jogi vonatkozása, éppúgy, mint az 1245. paragrafusban lefektetett, a hangfelvételek és az audiovizuális művek magáncélú másolása után járó jogdíjakról (kompenzációról) szóló rendelkezéseknek. A későbbiekben vissza fogunk térni erre a két fontos szerzői jogi területre, amelyek tekintetében egyébként komoly javulást hozott az új szabályozás az előző törvényhez képest.

Most csupán azt a kérdést kell feltennünk magunknak, hogy ezeket a nyilvánvalóan nem általános rendelkezéseket (minden egyéb szellemi tulajdon-jog szempontjából) még miért nem foglalták bele az orosz Polgári Törvénykönyv új, IV. Részének szerzői jogról szóló fejezetébe?²⁷ A válasz erre a kérdésre az, hogy azért, mert e IV. Résznek nincs ilyen szerzői jogi fejezete, mivel – a korábbi törvénnyel ellentétben – a szerzői jogról (70. Fejezet) és a szomszédos jogokról (71. Fejezet) két külön, többé-kevésbé összefüggéstelen fejezet rendelkezik, tehát nem volt lehetőség arra, hogy egy olyan átfogó „szerzői jogi egységbe”²⁸ integrálják őket, amely mindkét jogi kategóriát magába foglalja, azaz a közös jogkezelő szervezetről és a magáncélú másolásról szóló rendelkezéseket egyaránt.

A jogérvényesítés terén, a modern szerzői jog ötödik fontos pillére tekintetében szintén „vegyes” a helyzet. Egyfelől a 69. Fejezeten belül a rendelkezések egy egész csoportja (1250–

²⁷ Lásd továbbá *Eremenko* nagyon kritikus álláspontját; i. m. (13), p. 34.

²⁸ Ugyanebben az értelemben *Eremenko*: i. m. (13).

1254. paragrafus) szabályozza a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésének számos kérdését, amelyek részben mindegyikükre vonatkoznak, részben pedig – mint például a személyhez fűződő jogok (személyes nem vagyoni jogok) érvényesítéséről szóló 1251. paragrafus esetében – szinte kizárólag a szerzői jogra vonatkoznak. Másfelől viszont a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló korábbi törvény 2004. július 20-i módosítása²⁹ által bevezetett, a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések, amelyek eredetileg a szerzői jogokat és a szomszédos jogokat is együttesen érintették, most nem kerültek az „Általános rendelkezések” közé – ahogy ez várható is volt (hasonlóképpen az említett egyéb, jogérvényesítéssel összefüggő rendelkezésekhez vagy a közös jogkezelő szervezetekről, illetve a magáncélú másolás után járó díjazásról szóló rendelkezésekhez) –, hanem a szerzői jogi fejezetben jelennek meg (1299. és 1300. paragrafus), illetve elkülönülten, a szomszédos jogokról szóló fejezet részét képezik (71. Fejezet, 1309. és 1310. paragrafus). Ez utóbbi esetben a rendelkezések visszautalnak a szerzői jogi fejezetben korábban megjelenő rendelkezésekre.

Összességében elmondható, hogy – sajnálatos módon – strukturális szempontból az orosz Polgári Törvénykönyv IV. Részében található új szabályozással a szerzői jogi szabályozás elveszítette egységes és átlátható jellegét, amilyen az korábban, az 1993. évi (módosított) szerzői jogi törvényben volt. Az új szabályozás rendelkezések számos részleges csoportjára darabolódik szét, amelyeket gyakran össze kell olvasni, ami által soha nem lehetünk biztosak abban, hogy a szellemi tulajdon-jog minden fajtáját lefedni hivatott „Általános rendelkezések” nem kerültek-e valamilyen módon kiegészítésre és olykor még akár módosításra is egyéb fejezetekbe foglalt rendelkezésekkel.

A SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁS ÚJ TARTALMI ELEMEI

a) Anyagi szerzői jog

A Polgári Törvénykönyv IV. Részének 69., 70. és 71. Fejezetébe foglalt számos jelenlegi szerzői jogi (és szomszédos jogi) rendelkezés a korábbi törvényből került átvételre, de szinte soha nem ugyanabban a formában, tehát csak alapos vizsgálat és részletes összehasonlítás után lehetne rávilágítani arra, hogy a két szabályozási környezet között milyen mértékű hasonlóság vagy különbség van.³⁰ Természetesen egy ilyen módszeres összehasonlítás hely hiányában nem lehetséges itt, illetve nem is célja a jelen írásnak, legalábbis nem ebben a kontextusban.

Vessünk azonban legalább egy rövid pillantást a szabályozás legfontosabb új elemeire a korábbi törvényhez képest. Először is figyelemre méltó, hogy a korábbi törvény 4. paragra-

²⁹ További részletekért lásd: *Dietz*: i. m. (17), p. 277. et seq.

³⁰ Ez az egyik további oka annak, hogy – gyakorlati szempontból – miért nem igazán meggyőző az orosz szerzői jogi szabályozás „átrendezése”.

fusában található *szerzői jogi fogalom meghatározások* terjedelmes jegyzéke már nem jelenik meg a kódex új, IV. Részében. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne jelennének meg egyes ad hoc fogalom meghatározások a törvénykönyv különböző részein, amelyek azért többé-kevésbé megfelelnek a korábbi jegyzékben szereplőknek.³¹

Azonkívül, ami a szerzői jogi szabályozás első pillérét, azaz az anyagi szerzői jogot illeti, jelentős javulás történt a tekintetben, hogy a szerző személyhez fűződő jogainak szabályozása rendszerezettebb lett és kibővült,³² különösen a szerző műve egységének megőrzéséhez való joga (*pravo na neprikosnovennost' proizvedenija*), a mű nyilvánosságra hozatalához való joga (*pravo na obnarodovanie proizvedenija*), illetve a visszavonáshoz való joga (*pravo na otzryv*) tekintetében,³³ amint már korábban említettük, az új, személyhez fűződő jogokkal összefüggő rendelkezések egy részét, különösen az elidegeníthetlenségükre és a korlátlan védelmi idejükre vonatkozókat, már tartalmazza a törvénykönyv IV. Részének általános rendelkezésekről szóló fejezete, amelynek hatálya a szerzőkre és az előadóművészekre is kiterjed.

Az új szabályozás az *engedélyezett magáncélú másolás után járó közvetett díjazás (kompenzáció)* területén is próbál javítani azon a helyzeten, ami a korábbi törvény³⁴ 26. paragrafusában lefektetett rendelkezések alkalmazásának rendszeres mellőzésével³⁵ jellemezhető. A rendelkezések alkalmazásának mellőzése nyilvánvalóan annak volt köszönhető, hogy túl sok fontos részletről – mint például a díj összegének a meghatározása – megegyezés alapján született döntés egyrészről a díjak kifizetői (a magáncélú másoláshoz alkalmazott berendezések és adathordozók gyártói és importőrei), másrészről a közös jogkezelő szervezetek között, aminek az lett a következménye, hogy ha a felek nem tudtak megállapodni, akkor „az Oroszországi Föderáció külön felhatalmazott szerve” volt jogosult döntést hozni. Ráadásul az érintett szerzői és szomszédos jogi közös jogkezelő szervezeteknek is meg kellett állapodniuk a beszédre kerülő pénz begyűjtésének és felosztásának módjáról.

³¹ Lásd, például, a „szerző” fogalom meghatározását az 1228. és 1257. paragrafusban, az „adatbázis” és az „adatbázis-előállító” fogalom meghatározását az 1260. és az 1333. paragrafusban, valamint az „előadóművész”, a „hangfelvétel-előállító” vagy az „audiovizuális mű alkotója” fogalom meghatározást az 1313. és az 1322. paragrafusban, illetve az 1263. paragrafus 4. pontjában stb.

³² Ugyanebben az értelemben *Eremenko*: i. m. (13), p. 33.

³³ A szerző személyhez fűződő jogai tekintetében lásd az új rendelkezések közül az 1228. paragrafus 2. pontját, az 1255. paragrafust, az 1265–1269. paragrafust, valamint az 1282. paragrafus 2. és 3. pontját ellentétben a korábbi törvény 15. paragrafusával, 27. paragrafusának 1. és 2. pontjával, illetve 28. paragrafusának 2. pontjával; ami az előadóművész személyhez fűződő jogait illeti, lásd az új rendelkezések következő részeit: az 1228. paragrafus 2. pontját, az 1315. paragrafus 1. pontját és az 1316. paragrafust, illetve az 1318. paragrafus 5. pontját szemben a korábbi törvény 37. és 43. paragrafusának 1. pontjával.

³⁴ További részletekért lásd: *Dietz*: i. m. (14), p. 29. et seq., valamint *Dietz*: i. m. (17), p. 269. et seq.; *Elst*: i. m. (21), p. 427.; *Burian*: i. m. (6), p. 116. et seq.

³⁵ Lásd *Bliznec/Antonova* kritikus elemzését: *Avtorskoe voznağrazdenie za "domashnee kopirovanie"*. Mify I realii. IS.APiSP, 2004, 9. sz., p. 2. et seq.; a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy „több mint tíz év telt el ... anélkül, hogy az a fontos és szükséges rendelkezés 'működött' volna”.

Ahogy arról már korábban szó volt, az 1245. paragrafusba foglalt, magáncélú másolásról szóló új szabályozást az „Általános rendelkezések” fejezete tartalmazza, és nem – ahogy azt remélhettük volna – a szerzői jog és a szomszédos jogok korlátjainak szabályozásáról szóló rész. Az új szabályozás tartalmi szempontból azonban nem annyira különbözik a régitől. Újak viszont a következő pontosítások: a díjazás kompenzációs jellegű; a szerzők, előadó-művészek és a hangfelvételek előállítóiin kívül kifejezetten említve az audiovizuális művek alkotói is jogosultak rá;³⁶ a pénz beszédését olyan „akkreditált” közös jogkezelő szervezetnek kell megszerveznie, amely – ahogy ez majd a következőkben részletezésre kerül – egy privilegizált, de ugyanakkor felügyelet alá vont, speciális típusú közös jogkezelő szervezet jogi monopolhelyzettel; és végül pedig a pénz elosztásának az arányosság elve alapján, az adott művek, hangfelvételek és videofelvételek tényleges használata szerint kell történnie – egy rendelkezés, amely a magánjellegű felhasználásokat figyelembe véve nem igazán tűnik realitásnak.

Mindazonáltal a magáncélú másolások után járó jogdíjakat érintő megreformált szabályozás tekintetében igazán fontosak azok a rendelkezések, amelyek a kormány határozottabb beavatkozásáról szólnak; e rendelkezések szerint a kormánynak meg kell határoznia azon berendezések és adathordozók listáját, amelyek után díjazás jár, továbbá a jogdíj összegét és beszédésének módját, valamint a felosztás és a kifizetés módját. Az, hogy a magáncélú másolásra vonatkozó szabályozás a jövőben ne csak papíron létezzen – ahogy ez a múltban történt – azon múlik tehát, hogy az orosz kormány milyen gyorsan és határozottan fog élni, remélhetőleg, ezzel a felhatalmazással.

Meglehetősen fontos előrelépés történt továbbá a *számítógépes programok és az adatbázisok szerzői jogi védelmének* területén végrehajtott pontosítások és konszolidáció révén. A korábbi törvény kapcsán az a nehézség merült fel, hogy az 1993. évi szerzői jogi törvény számítógépes programokról és adatbázisokról szóló vonatkozó rendelkezésein kívül mindig figyelembe kellett venni a valamivel korábbi, 1992. szeptember 23-i külön törvényt is a számítógépes programok és adatbázisok jogi védelméről,³⁷ amelynek részletesebb rendelkezései nem álltak mindig összhangban a szerzői jogi törvény rendelkezéseivel. A jog azonban nem igazán tudta egyértelművé tenni, hogy a két törvény rendelkezései között fennálló ellentmondás esetén a *lex posterior* vagy a *lex specialis* alkalmazandó.³⁸

Ez a probléma mostanra már megoldódott, mivel a beiktató törvény³⁹ 2. paragrafusának 35. pontja értelmében ez a külön törvény ugyanúgy hatályát veszítette, mint maga a szerzői jogi törvény, és nem is váltotta fel egy külön fejezet a törvénykönyv IV. Részében, mint ahogy ez előfordult például a többi szellemi tulajdon-jog többségének, különösen a topo-

³⁶ A korábbi bizonytalan állapotokra vonatkozóan lásd: *Dietz*: i. m. (14), p. 30.; *Burian*: i. m., (6), p. 117.

³⁷ Lásd a 4. számú lábjegyzetet.

³⁸ Lásd a *Dietz* által megadott referenciákat, i. m. (14), p. 16. et seq.

³⁹ Lásd a 3. számú lábjegyzetet.

gráfiaoltalom esetében, ahol az előző külön törvény⁴⁰ hatályát veszítette⁴¹ ugyan, de a kódex 74. Fejezete felváltotta.

Ezzel ellentétben a számítógépes programok és az adatbázisok szerzői jogi védelme most már teljes mértékben beépítésre került magába a szerzői jogi szabályozásba;⁴² ráadásul az adatbázisok tartalmát egy új szomszédos jog védi az adatbázis előállítója javára. Ez az adatbázisok jogi védelméről szóló európai uniós irányelv (96/9/EK irányelv, 7. cikk és az azt követő cikkek) szerinti *sui generis* jognak felel meg, és azt mutatja, hogy az európai uniós szerzői jogi jogszabály itt közvetlen hatással van – ahogy számos egyéb esetben is egyébként – az orosz szerzői jogi szabályozásra.⁴³

b) Szomszédos jogok

A korábbi orosz szerzői jogi törvényben a 35. és az azt követő paragrafusok már biztosították a három hagyományos szomszédos jog, az ún. „római jogok”⁴⁴ védelmét (az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, illetve a műsorszolgáltató és kábeles műsorszóró szervezetek⁴⁵ jogainak védelmét). Ahogy az imént említettük, ezen kívül az új törvénykönyv szomszédos jogokról szóló 71. Fejezete egy további új szomszédos jogi kategóriával,⁴⁶ a nemzetközileg ismert elnevezés szerint az adatbázis előállítójának *sui generis* jogával bővült.

Végül pedig, nyilvánvalóan ismét európai uniós jogszabály⁴⁷ hatásaként, az új rendelkezés (az 1303. és 1304., valamint az 1337–1344. paragrafus) egy további szomszédos jogról rendelkezik (beleértve a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat) posztumusz, azaz kiadat-

⁴⁰ Az integrált mikrorendszerek topográfiájának oltalmáról szóló, 1992. szeptember 23-i törvény; angol fordítása: *Pechota/Hazard*: i. m. (4), 70. pont; német fordítás: GRUR Int., 1993, p. 760.

⁴¹ Lásd a beiktató törvény 2. paragrafusának 37. pontját.

⁴² Lásd például az 1259. paragrafus 1. pontjának a végét (a számítógépes programok irodalmi műként részesülnek védelemben), az 1260. paragrafus 2. pontját (az adatbázisok egyfajta együttesen létrehozott műként védettek), az 1262. paragrafust (a művek mindkét kategóriájának speciális önkéntes műnyilvántartásba vétele); az 1280. paragrafust (azon művek ingyenes többszörözésének korlátozott esetei, illetve a visszafejtésre vonatkozó rendelkezés); az 1296. és 1297. paragrafust (számítógépes programok és adatbázisok előállítása megbízás vagy kutatás-fejlesztési szerződések alapján).

⁴³ Lásd: *Eremenko*: i. m. (13), p. 32.

⁴⁴ Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek szomszédos jogi védelméről szóló 1961. évi nemzetközi egyezmény (Római Egyezmény) szerint, amelynek az Oroszországi Föderáció csupán 2003. május 26-a óta tagja.

⁴⁵ A műsorszolgáltató és a kábeles műsorszóró szervezetek két különböző jogtulajdonosi csoportként jelentek meg a törvényben. Lásd a korábbi törvény 40. és 41. paragrafusát; lásd továbbá: *Elst*: i. m. (21), p. 466.

⁴⁶ Ez a Németországban alkalmazott megoldásnak felel meg, ahol az adatbázis előállítójának joga már szintén a szomszédos jogok között helyezkedik el; lásd a német szerzői jogi törvény 87a. paragrafusát, illetve az azt követő paragrafusokat.

⁴⁷ Ugyanabban az értelemben *Eremenko*: i. m. (13), p. 32.; lásd a védelmi időről szóló európai uniós irányelv 4. cikkét (a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló, 1993. október 29-i 93/98/EGK tanácsi irányelv).

lan és védelem alatt már nem vagy soha nem álló tudományos, irodalmi és művészeti alkotás (kivéve az állami és az közösségi levéltárakban lévő műveket) kiadójának (*publikator*) javára. A védelmi idő 25 év. A szomszédos jogok fogalma tehát kétszer is bővült az új szabályozás által, mindkét esetben a harmonizált, európai uniós szerzői jogban található modelleknek megfelelően.⁴⁸

c) A szerzői jogi szerződések szabályozása

A posztoszocialista orosz szerzői jogi törvény a szerzői jogi szerződéseket viszonylag kis mértékben szabályozta. A szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló, 1993. évi korábbi törvény (30–34. paragrafus) szinte egyáltalán nem rendelkezett az egyes szerzői jogi szerződésekről, mint például a kiadói szerződésről, hanem csupán a szerzői jogi szerződések néhány alapvető és általános eleméről (kizárólagos vagy nem kizárólagos jogok átruházása és felhasználásuk engedélyezése).⁴⁹ Figyelemreméltó, hogy a korábbi törvény 31. paragrafusának 1. és 3. pontjában legalább kikötésre került, hogy bármely felhasználási szerződésnek (*avtorszjij dogovor*) tartalmaznia kell rendelkezéseket a szerző díjazásáról, amelyek révén az orosz kormány rendeletben meghatározhatta a szerzői díjak minimális mértékét.

A korábbi törvény ezen állapotához képest a Polgári Törvénykönyv IV. Részében található új szabályozás egyrészt jogi szempontból (polgári jogi tekintetben) sokkal egyértelműbb, másrészt viszont „liberálisabb” a kreatív alkotók rovására. Mint már említettük, az általános rendelkezésekről szóló fejezetben (1233. és az azt követő paragrafusok) a szerződési jog fontos elemei (a szellemi tulajdon-jogok átruházására és felhasználásuk engedélyezésére irányuló ügyletek) már szabályozva vannak; a szellemi tulajdon-jog tulajdonosának járó díjazás kérdése pedig a fejezetnek megfelelően általános módon került szabályozásra. Ebből kifolyólag a vonatkozó rendelkezések mint olyanok nem bírhatnak sajátos, szerzői jogokat védő jelleggel, ami ma már elvárható lenne a modern, szerzői jogi szerződésekre vonatkozó szabályozás esetében.⁵⁰ Mindkét esetben – az átruházásra irányuló, illetve a felhasználási szerződés esetében is – a jogdíjak kifizetésére vonatkozó néhány általános rendelkezés (az 1234. paragrafus 3. pontja és az 1235. rendelkezés 5. pontja) pedig nem kötelező erejű, mivel csak akkor alkalmazandók, ha a szerződés azoktól eltérően nem rendelkezik. A szabályozás tehát ott marad abba, ahol az igazi probléma kezdődik.

⁴⁸ Egyrészt az Európai Közösség és tagállamai, másrészt az Oroszországi Föderáció között létrejött, 1994. június 24-i Partnerségi és Együttműködési Megállapodás, HL EK L 327., 1997.1.28., p. 1. (hatályban: 1997. dec. 1-jétől) 54. cikke alapján Oroszország megerősítette, hogy a felek különös fontosságot tulajdonítanak a szellemi-, az ipari- és a kereskedelmi tulajdon-jogok megfelelő és hatékony védelmére és érvényesítésére biztosításának.

⁴⁹ További részletekért lásd: *Elst*: i. m. (21), p. 445. et seq.; *Dietz*: i. m. (14), p. 41. et seq.

⁵⁰ Lásd, például, a (2002-ben módosított) német szerzői jogi törvény 11. paragrafusának 2. mondatát: [A szerzői jog]... ugyanakkor a mű felhasználásáért járó megfelelő díjazás biztosítására is szolgál.

Ezeket az általános rendelkezéseket azonban a kódex szerzői jogi fejezetében található néhány speciális rendelkezés (az 1286. és az azt követő paragrafusok) is kiegészíti, amelyek kiadói és megbízási szerződésekkel összefüggő rendelkezéseket is magukba foglalnak (*dogovor avtorskogo zakaza*). De ami a díjazás kérdését illeti, a szabályozás ismételten nagyon „szűkszavú”. Az egyetlen vonatkozó rendelkezés (az 1286. paragrafus 4. pontjának 1. bekezdése) kiköti, hogy azon felhasználási szerződések esetében, amelyeknél az engedély megadása ellenszolgáltatás ellenében történik (*vozmezdnny licenzionnyj dogovor*), fel kell tüntetni a mű felhasználásáért fizetendő jogdíj összegét és a jogdíj kiszámításának a módját. Ki határozza meg, hogy az engedély megadása a felhasználási szerződésben ellenszolgáltatás ellenében kell, hogy történjen? És mi a helyzet a jogok átruházására irányuló szerződésekkel? Legalább egy, a szerzők védelmét biztosító vonás megmaradt, ugyanis az orosz kormány továbbra is jogosult meghatározni a művek különböző felhasználásáért fizetendő jogdíjak minimális mértékét.

A szomszédos jogok átruházásáról és felhasználásuk engedélyezéséről szóló, vonatkozó rendelkezések a törvénykönyv szomszédos jogokról szóló fejezetében (1307. és 1308. paragrafus) minden szomszédos jogra alkalmazandók, és nem csak külön az előadóművészek jogaira; e rendelkezések továbbá sokkal rövidebbek, és egyáltalán nem érintik a díjazás kérdését. Összességében nem állíthatjuk, hogy a szerzői jogi szabályozás ezen fontos harmadik pillére, nevezetesen a szerződésekre vonatkozó szabályozás – amelyben meg kell határozni, illetve biztosítani kell a kreatív személyek műveik és teljesítményük hasznosításából eredő gazdasági eredményekben vállalt részét –, továbbra is nagyon elmaradott lenne az orosz szerzői jogi szabályozásban. A kreatív személyek (szerzők és előadóművészek) rovására „liberálisabb” lett, mint korábban volt. Igazi előrelépésről csupán a szellemi tulajdon-jogi szerződésekre vonatkozó szabályozásnak a polgári jog hagyományos fogalmaiba történő beágyazása tekintetében beszélhetünk.

d) A közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályozás

Amint már említettük, az orosz szerzői jogi szabályozásban igazi – és feltétlenül szükséges – előrelépés a közös jogkezelő szervezetek működésének szabályozása terén történt. Korábban, az előző törvény 44. és az azt követő paragrafusai szerint nem rendelkezett jogszabály a közös jogkezelő szervezetek külön engedélyezési vagy nyilvántartási rendszeréről, illetve külön és állandó felügyeletükről, aminek a megléte ma oly jellemző a modern, kontinentális európai típusú szerzői jogi szabályozásokra.⁵¹ Ez már csak annál is inkább meglepő volt,

⁵¹ Lásd általánosságban Dietz: Legal Regulation of Collective Management of Copyright (Collecting Societies Law) in Western and Eastern Europe [A szerzői jogok közös kezelésének jogi szabályozása (a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályozás) Nyugat- és Kelet-Európában]. Journal of the Copyright Society of the USA, 49. évf., 4. sz. p. 897. et seq., p. 904. et seq.

mivel – a 45. paragrafus 1. pontjának (2) bekezdése szerint – a közös jogkezelő szervezeteket kifejezetten kivonták a versenyjog hatálya alól.

Másrésztől viszont, annak ellenére, hogy nem voltak monopolhelyzetben, még csak az egyes felhasználási területeken sem, a közös jogkezelő szervezetek – a korábbi törvény 45. paragrafus 3. pontjának (2) bekezdése szerint – törvényi felhatalmazással rendelkeztek felhasználási engedélyek kiadására az adott felhasználási területen bármely, tagsággal nem rendelkező jogosult nevében is. Ez számos visszaéléshez vezetett, különösen azokban az esetekben, amikor a közös jogkezelő szervezetet kifejezetten erre a célra létesítették, és a felhasználóknak az egymással konkuráló szervezetek számos fizetési követelésével kellett szembenéznük, akik minden egyes alkalommal az általuk nem képviselt teljes repertoár⁵² nevében jártak el.

Ebben a tekintetben a közös jogkezelő szervezetekről szóló megreformált szabályozás (az 1242–1244. paragrafus, az általános rendelkezésekről szóló 69. Fejezetben belül) fontos korrekciót eredményezett, annak ellenére, hogy a szabályozás összességében továbbra is nagyon „szükszavúnak” tűnik. Annak ellenére, hogy ennek megfelelően az oroszországi szakmai körök már tettek javaslatokat,⁵³ továbbra sem került bevezetésre a közös jogkezelő szervezetek általános engedélyezési és felügyeleti rendszere.⁵⁴

Ugyanakkor az új szabályozás a közös jogkezelő szervezetek két típusát különbözteti meg, nevezetesen a normál és a privilegizált szervezeteket, ez utóbbiak az ún. „akkreditált szervezetek” (*akkreditovannye organizacii*). Önkéntes alapon az „akkreditált szervezet” státusz megkapható a művek, az előadóművészi teljesítmények és a hangfelvételek felhasználásának számos terén, amelyeket az új jogszabály pontosan felsorol (az 1244. paragrafus 1. pontja), többek között: zenei művek előadása és közvetítése, követő jog (*droit de suite*), magáncélú másolás után járó jogdíjak és egyebek. Ezt az akkreditációt egy szervezet csak egy adott felhasználási területen kaphatja meg.

Emellett kizárólag az akkreditált jogkezelő szervezetek mentesülnek jelenleg a versenyjog alkalmazásának hatálya alól [az 1244. paragrafus 2. pontjának (3) bekezdése]. Ugyanakkor csak ezek a szervezetek jogosultak követeléseket támasztani tagsággal nem rendelkezők vonatkozó jogai alapján is; az egyéb konkuráló, de nem akkreditált jogkezelő szervezetek *expressis verbis* jogosulatlanok erre [az 1244. paragrafus 3. pontjának (1) bekezdése az 1242. paragrafus 5. pontjának (2) bekezdésével összefüggésben]. Egyébként a tagsággal nem rendelkező jogosultak bármikor tájékoztathatják az akkreditált jogkezelő társaságot arról, hogy

⁵² Részletes referenciáért lásd: *Dietz*: i. m. (17), p. 270.; *Burian*: i. m. (6), p. 212. et seq.; lásd továbbá: *Elst*: i. m. (21), p. 475. et seq.

⁵³ Lásd a Rospatent (az Orosz Szabadalmi Hivatal) orosz szerzői jogra vonatkozó hivatalos reformjavaslatait; közzétéve: *Vestnik ROSPATENTA*, 2002, 2. sz., p. 3. et seq.

⁵⁴ További részletekért lásd: *Vakula/Bornhagen*: *Das russische Recht der Verwertungsgesellschaften*. GRUR Int., 2007, p. 569. et seq.

nem kívánják jogaik kezelését a szervezet által, és ekkor az akkreditált szervezetnek a jogkezelésből ki kell zárnia e jogokat.

Így tehát remélhetjük, hogy az akkreditált jogkezelő szervezetek relatív jogi monopóliumának elvével együtt ez a fontos korlátozás meg fogja akadályozni a jövőbeli visszaéléseket, annál is inkább, mert ma már ezek a jogkezelő szervezetek – az 1244. paragrafus 6. pontja értelmében – a hatáskörrel rendelkező hatóság,⁵⁵ ami alighanem a Rospatent, állandó felügyelete alatt állnak.

e) Jogérvényesítés

Elegendő hely hiányában jelen írásban nem fogunk kitérni a jogérvényesítéssel összefüggő rendelkezések (a szerzői jogi jogsértések polgári és büntetőjogi jogkövetkezményei, illetve a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések) részletes elemzésére. Elegendő megjegyezni, hogy a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló orosz törvény 2004. július 20-i módosítása⁵⁶ már fontos előrelépést jelentett. Ugyanakkor, a korábbi rendelkezésekkel ellentétben, a kizárólagos vagyoni jogok, illetve a személyhez fűződő jogok megsértésének szankcionálására vonatkozó szabályozás most már sokkal pontosabb. Például, az 1251. paragrafus szerint a személyhez fűződő jogok megsértése esetén a szabályozás nemcsak a nem vagyoni kárra vonatkozó kártérítéshez való jogról rendelkezik – ahogy ez korábban volt –, hanem a szankciók teljes skáláját is felsorakoztatja (beleértve az ideiglenes intézkedéseket is tényleges jogsértés vagy a jogsérelem közvetlen fennállásának veszélye esetén). A kizárólagos jogok megsértésére vonatkozóan is sokkal pontosabb az új szabályozás (1250. és 1252–1254. paragrafus).

Mindamellet, amint már említettük, fő újdonsága abban rejlik, hogy a polgári jogi szankciókról szóló rendelkezések többsége többé már nem az érintett jogok közvetlen kontextusában helyezkedik el, hanem a Polgári Törvénykönyv új, IV. Részének általános rendelkezésekről szóló fejezetében, a „zárójelek előtt”. Viszont kissé következtelenül, a korábbi rendelkezések (az 1993. évi módosított törvény 48. paragrafusának 1. és 2. pontja) egységes jellegével ellentétben, a műszaki intézkedések védelméről szóló rendelkezések szabályozása most már külön-külön történik a szerzői jogokra (1299. és 1300. paragrafus) és a szomszédos jogokra (1309. és 1310. paragrafus) vonatkozóan.

Amióta az új szerzői jogi és szomszédos jogi szabályozás a Ptk. részét képezi, következetesnek tűnik, hogy a szerzői jogok megsértésének büntetőjogi szankciói továbbra is – mint korábban – a polgári jogon, illetve a szerzői jogon kívül kerültek szabályozásra, nevezetesen a büntető törvénykönyvben. A korábbi törvény 48. paragrafusának 1. pontja azonban tartalmazott legalább egy általános hivatkozást a büntetőjogi jogkövetkezményekre, míg az új

⁵⁵ Lásd: *Vakula/Bornhagen*: i. m. (54), p. 573.

⁵⁶ További részletekért lásd: *Dietz*: (17), p. 278. et seq.

szabályozás nem; az 1252. paragrafus 7. pontjában azonban található legalább utalás a tisztességtelen versenyre vonatkozó jogszabályok vagy a versenyjog szerinti lehetséges további szankciókra.

A szerzői jogi jogsértésekre vonatkozó büntetőjogi szankciókat továbbra is az Oroszországi Föderáció 1996. június 6-i (többször módosított) Büntető Törvénykönyvének 146. paragrafusa szabályozza,⁵⁷ melynek címe: „Szerzői jogi és szomszédos jogi jogsértések”. Az utolsó módosítást⁵⁸ 2007. április 9-én⁵⁹ írta alá Putyin elnök, amely még szigorúbb büntetéseket vezetett be a szerzői jogi jogsértésekért, a legmagasabb kiszabható büntetést hat év börtönbüntetésre emelve.⁶⁰

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében úgy tűnik, hogy a szerzői jogi szabályozás az Oroszországi Föderáció Polgári Törvénykönyvének új, IV. Részében megfelelő módon lefedi a modern – kontinentális európai – szerzői jog mind az öt pillérét vagy alrendszerét, bár eltérő fokú „korszerűséggel”. Noha az anyagi szerzői jog, a szomszédos jogok és a szerzői jogi jogsértések jogkövetkezményeinek (a műszaki intézkedések védelmét beleértve) szabályozása többé-kevésbé „modernnek” tűnik, a modern szerzői jog két, a szerzői jogokat különösen védő pillére, nevezetesen a szerzői jogi szerződések és a közös jogkezelő szervezetek szabályozása, még ha valamelyest javított is rajtuk a szerzői jogi reform, továbbra is elmaradottnak tűnnek.

Végül pedig strukturális szempontból a külön jogszabályról a Polgári Törvénykönyvön belüli szabályozásra való áttérés nem mondható meggyőzőnek, ahogy erre talán sikerült a jelen írásban rámutatni.

⁵⁷ Lásd az „Actualities” című rovatot a GRUR Int. c. magazinban; 1996, 1164. o.

⁵⁸ Lásd: SZ RF 2007, 16. sz., Pos. 1822, p. 3802.

⁵⁹ A 146. paragrafus előző fontos módosítását lásd in: *Arievich: Amendments to Criminal Code on Copyright Violations Enter Into Force*. World Intellectual Property Report, 17. évf. 5. sz., p. 10., valamint lásd: *Dietz: i. m.* (16), p. 280.

⁶⁰ Lásd *Arievich: Russia. Amendments To Criminal Code On IP Infringement Signed Into Law* (Oroszország. Törvényerőre emelkedett, szellemi tulajdon-jogi jogsértéseket érintő büntetőjogi módosítások). *Eastern Europe Reporter*, 17. évf. 6. sz., p. 4. et seq.